

Міського училища імені С. Ф. Грушевського, що на виділені батьком кошти для дітей з околиць заснували його діти. Під час презентації було представлено копію документа про заснування школи, знайдену в архіві м. Києва, наведено клопотання Михайла Сергійовича Грушевського щодо виконання заповіту батька про школу, яку бачив у «передмісті Куренівка, де корінна київська людність

найбільше заховує свій характер і на зверх дала будинкові школи прикмети українського стилю», з наполегливою рекомендацією – українського характеру закладу та викладання українською мовою.

Тетяна БОЙКО

кандидат філософських наук,
завідувач відділу освітніх технологій
та популяризації українознавства НДІУ

«ПОЕЗИЄТВОРЧИСТЬ» УКРАЇНСЬКИХ ЗАРОБІТЧАН В ІТАЛІЇ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ У НАУКОВІЙ РЕЦЕПЦІЇ ОЛЕНИ ГІНДИ

У сучасній гуманітарній науці домінують два погляди на факти культури. Перший представлений дослідженнями, у яких культура інтерпретується як регулятор людського життя. Такі розвідки спрямовані на аналіз культурних текстів, моральних норм і цінностей, засадничих для народу, етносу, соціокультурних груп. Інший тип досліджень представлено працями, у яких провідною характеристикою об'єкта вбачається його смисл, а головним завданням – реконструкція цього смислу. У рецензованій монографії¹ Олена Гінда робить вдалу спробу поєднати обидва підходи та розглянути досліджуваний об'єкт різнобічно, але насамперед – крізь призму фольклористики. Самобутній артефакт, який є об'єктом аналізу в монографії, витворений у надрах соціокультурної групи, якою є трудова спільнота в Італії.

Дослідження культурного та духовного світу наших співвітчизників, які

¹ Гінда О. Поетична творчість української трудової спільноти в Італії початку ХХІ століття в контексті фольклорної традиції: монографія / Олена Гінда. – Л.: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. – 546 с.

живуть і працюють за кордоном, особливої актуальності набули наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., коли новітня українська еміграція, яка увійшла в історію як четверта хвиля, сягнула доти небачених масштабів. Феномен новітньої трудової еміграції став справжнім викликом для науковців гуманітарних напрямів. Одним із актуальних питань зазначеної проблематики є дослідження соціокультурних аспектів життя новітніх українських спільнот за кордоном, які, на відміну від своїх попередників – емігрантів першої хвилі, демонструють неабияку громадську і культурну активність у країнах перебування. З-поміж інших країн Євросоюзу Італія посідає перше місце за кількістю емігрантів з України: сьогодні на Апеннінах проживає велелюдна українська спільнота, чисельність якої надалі продовжує зростати. Питання кількісної присутності українських трудових іммігрантів в Італії є дискусійним – амплітуда розбіжностей коливається між 150 і 700 тисячами. Ближчою до реальності, вочевидь, є остання цифра: зокрема,

вона вказана на офіційному сайті Української греко-католицької церкви в Італії, яка має неабиякі традиції у цій країні та яка вже з 90-х років ХХ ст. опікувалася українцями, що тоді розпочали активно розселятися Апеннінами в надії знайти на цих землях заробіток. Незважаючи на таку масовість, феномен новітньої трудової спільноти українців в Італії дотепер не здобув усебічного осмислення в українській науці, тому комплексне дослідження цієї проблеми залишається актуальним. Пріоритетом такого дискурсу мають стати питання життєдіяльності української спільноти та збереженості менталітету і традиційної культури. Відтак постає необхідність поглибленого осмислення етнокультурного світу української спільноти на Апеннінах.

У монографії, яка охоплює п'ять розділів, розглянуто один із аспектів зазначеної проблематики – поетичну творчість української трудової спільноти в Італії початку ХХІ ст. в контексті фольклорної традиції. Спробуємо бодай коротко охарактеризувати змістову сутність кожного із них. Так, у першому розділі – *«Методологічні й теоретичні засади дослідження поетичної творчості української трудової спільноти в Італії»* – зосереджено увагу на обґрунтуванні методико-методологічної парадигми дослідження заробітчанської творчості, що обумовило й аналіз категорії «фольклор» у контексті сучасних наукових дискусій. У другому розділі – *«Соціокультурні контексти еміграції четвертої хвилі та поетична творчість українських трудових іммігрантів в Італії»* – проаналізовано історію української трудової імміграції в Італії, українознавчий простір і україномовну пресу в країні, історію постання часопису «До Світла»,

а відтак і самобутнього народного артефакту – корпусу заробітчанських віршів. Третій розділ – *«Українські народні пісні про еміграцію і вірші сучасних трудових мігрантів: зіставлення сюжетно-мотивних парадигм»* – присвячено зіставленню сюжетно-мотивних матриць емігрантських пісень і заробітчанських поезій. У десяти підрозділах цього розділу поетапно проаналізовано пролонгування (трансформацію) сталих народно-пісенних мотивів емігрантського мелосу в сучасній заробітчанській поезії. У четвертому розділі – *«Корпус поезій українських трудівників в Італії у генологічній оптиці: жанрова цілісність VS жанрове розмаїття»* – корпус заробітчанських віршів кваліфіковано як цикл «колективного автора», досліджено генологічні ознаки заробітчанських віршів, синтез фольклорного та літературного в них і жанрові «уподобання» народних поетів. У п'ятому розділі – *«Поезія українських трудових іммігрантів в Італії в окулярі інтертекстуальності»* – аналітична увага сконцентрована навколо трьох головних питань – заголовкової парадигми як авантексту заробітчанських поезій, наскрізного діалогізму заробітчанської поетичної творчості та функціонування «чужого» слова у ній. Новизна монографічного дослідження – це залучення до української фольклористичної науки досі невідомого пласту культурного життя українців за кордоном – поетичної творчості українських трудових іммігрантів (заробітчани) в Італії 2001–2011 років.

Одним із перших, хто написав про це унікальне явище, був фольклорист Ростислав Крамар. Працюючи тривалий час у Варшавському університеті, дослідник мав змогу спостерігати за

життєдіяльністю української трудової спільноти в Польщі, а часто подорожуючи до інших країн ЄС, помітив, що побутування «своїх» культурних (передусім вербальних) текстів у середовищі новітніх трудових спільнот є типовим явищем. Чи не єдиним науковцем, хто на сьогодні виявляє глибоке зацікавлення літературою про життя українських заробітчан в Італії, є український і канадійський культурний антрополог Наталія Ханенко-Фрізен, праці якої вирізняються міждисциплінарним енциклопедизмом і уважним вчитуванням у літературні твори.

Олена Гінда зіставляє емігрантський народний мелос кінця XIX – початку XX ст. з поетичною творчістю сучасних заробітчан в Італії. Вона слушно зазначає, що народні пісні про еміграцію є унікальним джерелом інформації про трагічну історію західноукраїнського селянства тієї доби. Народні пісні відтворюють історію поневірянь сотень тисяч зuboжілих західноукраїнських селян, котрі змушені були залишати батьківщину і рідні домівки, шукаючи заробітку в Румунії, Пруссії, Північній Америці, Канаді, Бразилії, Аргентині. Дослідниця звертає увагу на диспропорцію гендерного складу цієї еміграції, яка призвела до появи соціального сирітства, – йдеться про дітей, котрі залишилися в Україні без батьківської і передусім материнської опіки. Про масштаби та наслідки жіночої еміграції – руйнацію українських родин і кризу в демографічній сфері країни – у 2005 р. писала свого часу завідувач кафедри україністики Римського університету Оксана Пахльовська на сторінках видання «До Світла». Віддзеркалення у поезіях «жіночого обличчя» сучасної еміграції з усім комплексом соціальних і

психологічних наслідків, які це явище за собою притягує, є концепційним аспектом досліджуваної теми, одним із найсуттєвіших для її об'єктивного осмислення.

Авторка монографії аналізує доволі складне питання заявленої проблематики – термінологічне маркування заробітчанської творчості загалом і парадигми поезій українських трудових іммігрантів зокрема. З огляду на «живий процес» функціонування цієї літератури та її багатовимірність питання її видового і внутрішньожанрового маркування, мабуть, ще тривалий час залишиться відкритим, слушно вважає вона. Утім словосполученням «поетична творчість», яке часто уживане в рецензованій монографії, авторка аргументує те, що предметом аналізу є не лише парадигма поезій українських трудових іммігрантів в Італії, а й контексти, у яких поставали та функціонували ці твори.

Феномен масової літературної діяльності українських заробітчан в Італії засвідчив існування унікальної форми творчості, в якій колективне несвідоме спільноти переважало над індивідуальним авторським. Твори, в яких тісно перепліталися фольклорне й літературне, колективне та індивідуально-авторське, потрапляли в поле зору фольклористів ще наприкінці XIX – на початку XX ст. Визначні науковці неодноразово звертали увагу на такі вербальні тексти, які знаходяться на межі фольклорної та літературної творчості. Ця проблематика привертала увагу І. Франка, Ф. Колесси та інших дослідників, які збагатили народознавчу науку своїми глибокими спостереженнями. Засадничою, як справедливо пише О. Гінда, слід вважати тезу І. Франка про «віддзеркалення

духовного життя нації» як в усній, так і писемній формах словесності, що притаманно українській традиції. Точно окреслив параметри взаємозв'язку між двома формами словесності М. Грушевський, котрий назвав їх сув'язь «дифузиею, ендосмосом і екзосмосом, переливанням з однієї сфери до другої».

Онтологія пісенної новотворчості XIX ст., наголошує О. Гінда, споріднена з онтологією поетичної творчості сучасних трудових емігрантів так само, як споріднені ідейно-проблемні, сюжетно-мотивні та деякі поетикальні ознаки цих явищ. Можна погодитися з міркуванням дослідниці й щодо проблеми фольклоризації заробітчанських віршів. О. Гінда слушно зауважує, що, зважаючи на функціонування віршів у кардинально новому інформаційно-комунікативному просторі, говорити про таке поки що передчасно. Утім тема сучасного заробітчанства починає інтегрувати в народнопісенну традицію, бо, як виявлення народної пам'яті, вона завжди відображає важливі для народу події.

Вивчаючи культуру, духовний світ і поетичну творчість української трудової спільноти в Італії, О. Гінда справедливо висновує, що неможливо не помітити відмінностей цієї соціокультурної групи від таких, що зазвичай потрапляють у сферу наукового зацікавлення дослідників. Українській трудовій спільноті в Італії, наголошує дослідниця, притаманні дві ключові ознаки, які характеризують її самобутність і які стали визначальними в дослідженні її життєдіяльності в контексті фольклорної традиції. Перша – наявність у заробітчан «спільної історії» (вимушеної еміграції), яку вони розуміють не лише як особисту і водночас «спільну колективну», але як

невід'ємну сторінку історії їхньої батьківщини. Друга – це концепційно важлива характеристика спільноти – зорієнтованість на свою культуру як запоруку збереження національної ідентифікації та можливість створити локус свого світу в чужій країні. Обидві характеристики свідчать про «спільне колективне» спільноти й характеризують її як самобутню соціокультурну групу, котра вважала репрезентацію своєї традиційної культури невід'ємною часткою життя в країні перебування.

О. Гінда звертає увагу на той факт, що, окрім драматичної історії вимушеного виїзду з рідного краю, у ньому віддзеркалився етнокультурний світ українців, їхній менталітет, культура, мова. Досліджуваний корпус поезій став народним літописом еміграції четвертої хвили, правдиво віддзеркаливши її реальність. Він, як аргументовано твердить дослідниця, є унікальним за своїм змістом і смислами. Отож рецензована праця заповнює наукову лауну щодо дослідження цього самобутнього етнокультурного об'єкта.

Окремо варто наголосити й на широкому залученні дослідницею фактологічного матеріалу із різних соціокультурних сфер, що зумовило комплексність джерельної бази монографії, складовими якої є: матеріали першого у XXI ст. україномовного видання на Апеннінах – християнського часопису для українців в Італії «До Світла» 2001–2015 років; матеріали україномовних періодичних видань в Італії; поезії українських заробітчан, опубліковані на сторінках часопису «До Світла» у період 2001–2011 років; щоденники та рукописні зошити колишніх і теперішніх заробітчан в Італії; авторські твори українських іммігрантів

Італії, що побачили світ в Італії та в Україні; спостереження над соціокультурним життям українських трудівників, котрі живуть і працюють в Італії, а також тих, котрі повернулися в Україну і створили спільноти колишніх заробітчан; польові матеріали: аудіо- і відеозаписи зустрічей та спілкувань із теперішніми і колишніми заробітчанами на колективних заходах (зібраннях, презентаціях, конференціях, прощах (зокрема, на щорічній десятиденній пішій прощі Самбір–Зарваниця під патронатом УГКЦ, яку започаткував 2005 р. о. Василь Поточняк з групою заробітчан-активістів і яка проходить під гаслом «Збережімо українську родину»)); матеріали фольклорного архіву кафедри української фольклористики імені акад. Ф. Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка тощо.

Монографія «Поетична творчість української трудової спільноти в Італії початку XXI століття в контексті фольклорної традиції» – це результат

наполегливої й цілеспрямованої праці авторки за останніх сім років. Новаторство роботи очевидне: на підставі скрупульозного вивчення творчого доробку українських заробітчан в Італії маємо глибоке та всебічне висвітлення заявленої проблематики. Зрозуміло, що монографія не вичерпала всіх наукових проблем, пов'язаних із поетичною творчістю української трудової спільноти в Італії, однак є підстави твердити, що рецензована праця є тією студією, яку має враховувати кожен дослідник, вивчаючи особливості сучасного історико-літературного процесу, зокрема проблеми фольклоризму в ньому, і саме це забезпечить належне місце науковій праці Олени Гінди в сучасній філологічній науці.

Сидір КІРАЛЬ

доктор філологічних наук, професор кафедри української та класичних мов Національного університету біоресурсів і природокористування України